

І.А. ЯРОШЕВИЧ
м. Київ, Україна

ТЕРМІНИ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ МОРФОЛОГІЇ В «УКРАЇНСЬКІЙ ГРАМАТИЦІ ДЛЯ УЧНІВ ВИЩИХ КЛАСІВ ГІМНАЗІЙ І СЕМІНАРІЙ ПРИДНІПРОВ'Я» А. КРИМСЬКОГО

У статті зосереджено увагу на одному з аспектів мовознавчої діяльності А. Кримського – питанні вироблення й уведення до наукового обігу морфологічних термінів як невід'ємного складника української граматичної термінології, а також визначено роль, яку відіграла «Українська граматики для учнів вищих класів гімназій і семінарій Придніпров'я» (1907–1908 рр.) у справі нормалізації української морфологічної термінології на початку ХХ ст. і в подальші періоди. Простежено вироблення термінів на позначення частин мови і граматичних категорій на живомовній народній основі, процеси їхньої конкуренції на шляху нормативного закріплення в сучасній українській морфологічній термінології.

Ключові слова: термін, терміносистема, граматична термінологія, морфологічні терміни, частини мови, граматичні категорії, категорії роду, числа, відмінка; відмінювання.

Найбільш плідним періодом у виробленні української морфологічної термінології вважається початок ХХ ст., коли з'являються нові лінгвістичні школи, відбувається перегляд поглядів учених на об'єкти вивчення тих чи тих мовних явищ, формується значна кількість нових понять і відношень між ними, на позначення яких і запроваджуються нові терміни. Зі стрімким розвитком мовознавчої науки постає більше проблем перед науковцями в її вивченні, «дослідні горизонти науки постійно розширюються, адже вона збагачується новими фактами, новим їх розумінням, новими теоріями» (Білецький, 2004: 41).

Як відомо, досягнення сучасної лінгвістичної науки спираються на досвід вітчизняних і зарубіжних науковців минулого. До тих граматистів початку ХХ ст., які продовжували національні традиції термінотворення, закладені українськими мовознавцями другої половини ХІХ ст. – М. Осадцею, П. Дячаном, О. Партицьким, О. Огоновським та ін., і визначали наукові шляхи подальшого розвитку мовознавчої науки, належить ім'я українського ученого-енциклопедиста, академіка А. Кримського. Коло досліджуваних лінгвістичних проблем, яких торкався учений у своїй науковій практиці, надзвичайно широке й багатогранне (Шевельов, 2002: 13, 17; Симоненко, 2013: 77; Русанівський, 1974). Феноменальна лінгвістична ерудиція, вільне володіння багатьма давніми й сучасними мовами світу дозволяли А. Кримському глибоко проникати в сутність аналізованих мовних явищ, виявляти в них закономірні процеси, водночас накреслювати перспективу їхнього подальшого розвитку, збагачува-

ти термінологійний апарат граматики. Визначною особливістю мовознавчих студій А. Кримського є широта формулювання низки теоретичних проблем та їх конкретне практичне розв'язання. У галузі лінгвістичної термінології вчений був новатором, який запровадив багато термінів, що стали нормативними й використовуються у наш час (Казимилова, 2016: 5). Його подвижницька невтомна праця в різних царинах лінгвістики позитивно вплинула загалом на розвиток і нормалізацію української літературної мови, а також сприяла піднесенню рівня шкільної освіти в Україні початку ХХ століття.

У пропонованому дослідженні зосереджено увагу на одному з аспектів мовознавчої діяльності А. Кримського (на матеріалі аналізу граматичних термінів «Української граматики для учнів вищих класів гімназій і семінарій Придніпров'я») – на питанні вироблення й уведення до наукового обігу морфологічних термінів, які є важливим джерелом формування, розвитку й систематизації відповідної термінопідсистеми.

Актуальність цієї статті зумовлена потребою з'ясування історичної ролі граматики А. Кримського у поповненні складу лінгвістичної терміносистеми на початку ХХ ст. та на сучасному етапі розвитку української літературної мови. Мета пропонованої статті – простежити, як на початку ХХ ст. з орієнтацією на здобутки термінологів другої половини ХІХ ст. формувалася система морфологічних термінів в Україні, дослідити питання введення їх до наукового обігу української граматичної термінології, з'ясувати роль «Української граматики для учнів вищих класів гімназій і семінарій Придніпров'я» (1907–1908 рр.) А. Кримського у справі нормалізації та збагачення української морфологічної термінології.

Питання формування й усталення цієї підсистеми в граматичних працях різних історичних періодів її розвитку були в полі зору таких учених, як І. Огієнко, О. Курило, Ю. Шевельов, І.К. Білодід, В.В. Німчук, М.А. Жовтобрюх, В.С. Ващенко, І.Р. Вихованець, В.М. Русанівський, Г.П. Мацюк, Н.А. Москаленко, О.В. Медведь, В.В. Захарчин, І.А. Казимилова та ін.

Особливе місце в мовознавчому доробку академіка А. Кримського посідають праці, присвячені описові граматичної будови української мови та виробленню й запровадженню системи граматичних, зокрема морфологічних, термінів – важливої ланки у формуванні власне української наукової термінології.

1906 р. в часописі «Зоря» (№1–2, с. 22–29; №3–4, с. 43–50; №7–8, с. 80–86) з'являється «Практический курс для изучения малорусского языка» А. Кримського. Метою цього видання, як багатьох інших граматики початку ХХ ст., була популяризація знань з української мови (Матвіяс, 1998: 130). Увагу привертає і наступна ґрунтовна праця вченого «Українська грамика для учнів вищих класів гімназій і семінарій Придніпров'я», яка присвячена всебічному висвітленню проблем української граматики, простеженню шляхів становлення й нормалізації української морфологічної термінології початку ХХ ст. Грамика вийшла друком у двох томах кількома випусками (т. I, вип. 1,3; т. II, вип. 1–1907 р. та т. I, вип. 2, 6 – 1908 р.; інші випуски не були опубліковані) й була написана російською мовою (як і більшість тогочасних граматики, зокрема граматики М. Гладкого, Н. Новикова, М. Грунського та ін.). Грамика А. Кримського містила широкий ілюстративний матеріал та «адресувалася учням старших класів гімназій та семінарій Придніпров'я, але насправді т. I – це науково-дослідниць-

ка праця..., написана на великому фактичному матеріалі..., т. 2, присвячений морфології, є фактично навчальним посібником» (Вихованець, 2007: 115).

Термінологійна діяльність А. Кримського цього періоду, як й інших граматикистів початку ХХ ст., ще припадає на часи заборони українського друкованого слова, тому було створено велику кількість українських граматики російською мовою, вони призначалися для навчання в початкових і середніх школах, у вищих навчальних закладах та для самонавчання. У зв'язку з появою на початку ХХ ст. значної кількості таких граматикичних праць (зокрема й наукових) спостерігається активний процес вироблення власне української наукової термінології в царині граматики. Автори українських граматики А. Кримський, П. Залозний, Г. Шерстюк, І. Нечуй-Левицький, Є. Тимченко та ін. шукали в скарбниці загальнонародної української мови такі назви термінів, які б відбивали їхнє світосприйняття реалій, нерідко пропонуючи кілька варіантів для позначення одного й того самого поняття, даючи можливість користувачам вибрати найбільш вдалий варіант. Отже, поряд із навчально-практичними цілями українські граматикисти ставили перед собою й кодифікаційні завдання щодо вживаної в їхніх працях термінології з метою надання їй «української форми і змісту» (Огієнко, 1918: 211). Найпопулярніша в західноукраїнських землях «Грамматика руської мови» (в першому виданні – «Руська грамматика») С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера (Смаль-Стоцький, 1914) мала значний вплив на термінологійну діяльність А. Кримського, що засвідчував і сам учений (Панько, 1994: 56).

У справі нормалізації української морфологічної термінології початку ХХ століття визначну роль відіграла «Українська грамматика для учнів вищих класів гімназій і семінарій Придніпров'я» А. Кримського, під час створення якої учений керувався прагненням надати їй передусім зрозумілого, простонародного характеру у викладі матеріалу й у використанні та творенні термінів. На початку граматики А. Кримський звертає увагу на «особливості малоруської граматикичної термінології» (Кримський, 1907: 1) та на те, наскільки помітно вона відрізняється від російської (оскільки остання продовжувала у створенні термінів дотримуватися традицій церковнослов'янської мови). Автор зазначав, що хоч вона й почала свій розвиток із наслідування запозичених термінів, однак послідовно і все виразніше в ній виявлялися питомо українські риси, усе активніше вироблялися власні терміни на народних засадах (Кримський, 1907: 2–3).

А. Кримський ставив за мету описати тогочасну термінологію в системі *морфологічних класів слів (частин мови)* і *граматикичних категорій*. Уже з перших параграфів другого тому граматики, який повністю присвячений висвітленню основних понять морфології, маємо чітке уявлення про справді науковий підхід А. Кримського до проблеми випрацювання української морфологічної (і ширше – граматикичної) термінології. Перше ніж розпочати виклад теоретичного матеріалу, учений уважав за потрібне акцентувати увагу на функціонуванні термінів у тогочасних українських граматиках, у зв'язку з чим порушував важливе теоретичне питання співвідношення все ще традиційно вживаних українськими граматикистами церковнослов'янських (або болгарських, за визначенням автора) термінів і запроваджуваних нових, питомо українських термінологічних лексем, надаючи останнім безсумнівну перевагу. Говорячи про традицію вживання термінів, створених у найдавніші часи, «по-рабськи за зразком грецьких і не завжди вдало», учений зазначав, що деякі з них є «незграбні», інші ж – не

лише «незграбні, але й незрозумілі» (Кримський, 1907: 1). Зокрема, наприклад, зовсім невдалим терміном, на думку вченого, є запозичений скалькований термін *падеж* (пор. укр. відповідник – *відмінок*). А. Кримський з цього приводу аргументує так: «Чи може слов'янин, який не розуміє грецької мови, збагнути, про який акт *падежу* йдеться при відмінюванні або на яке «*народження*» (пор. рос. *родительный падеж* – І. Я.) вказує форма «*стола*», чи яка «*вина*» (йдеться про рос. *винительный падеж* – І. Я.) засвідчується у фразі «*Я бачу ліс*»? (там само). Тому, виходячи саме з цих міркувань, А. Кримський зауважував, що він буде використовувати із запозичених термінів, зокрема зі старослов'янської мови, тільки ті, які, на його думку, були вдалими та з більш-менш прозорою семантикою; водночас автор граматики створював і свої власні терміни, прагнучи того, щоб вони «були зрозумілими українцям і не дуже відступали від церковнослов'янських» (Кримський, 1907: 2). Терміни, уживані в граматиці А. Кримського для позначення частин мови та властивих їм морфологічних категорій, якнайкраще ілюструють саме таку позицію автора у випрацюванні термінологічного апарату (Ярошевич, 2010: 78; 82).

Заперечуючи доцільність уживання термінів *имя существительное*, *имя прилагательное*, *имя числительное*, що ще зрідка використовували українські граматисти поряд з іншими варіантами, А. Кримський надає перевагу таким термінам: *ім'я суще*, *ім'я самостійне*; *ім'я приложене*, або *приложник*; *ім'я числове* (Кримський, 1907: 2–3). Учений був проти запровадження терміна *іменник* (*йменник*) саме через його семантичний зв'язок із загальним слов'янським терміном *има* (*ім'я*), використовуваним і для інших частин мови, наприклад, і до прикметника, і до числівника як іменних частин мови, однак повністю не відкидав його вживання. Частину термінів, уживаних на позначення деяких частин мови, учений пропонував використовувати в тому варіанті, як їх подано в галицьких і буковинських граматиках (ідеться передусім про термінологію «Руської граматики» С. Смаль-Стоцького і Ф. Гартнера, 1893, 1913 рр.): наприклад, *числівник*, *приложник*, *дієслово*, *приіменник*, *злучник*. Поряд із ними знаходимо в граматиці А. Кримського й деякі запозичені терміни, які автор уважав цілком прийнятними й зрозумілими: *глаголь*, *предлогъ*, *союзъ*. А. Кримський повністю відкидав засвідчений ще в граматиці О. Партицького (1871 р.) термін *займенник* (фон. варіант *заіменник*), використовуваний майже в усіх тогочасних українських граматиках, який став нормативним у сучасній морфологічній термінології, натомість замість нього запровадив скалькований із російської мови термін *містойменникъ*, або *мѣстоименіе*. Категорично не сприймав учений і доцільність використання термінів, засвідчених, наприклад, у граматиці С. Смаль-Стоцького: *прикметник* (він його вважав навіть «вульгаризмом», пов'язуючи зі словом «прикмета») та *прислівник*, який узагалі називав «диким» терміном («ніби від прислів'я») (Кримський, 1907: 3). Замість останнього А. Кримський пропонував використовувати термін *наріччя* (очевидно, за аналогією до рос. *наречие*), тоді як цей термін в українській мові асоціюється із зовсім іншими поняттям – *діалект*, *говір*, отже, є двозначним. Привертає увагу ще один невдало створений ученим термін *виклик* (замість суч. *вигук*). Запроваджуючи такі власні варіанти морфологічних терміноодиниць, термінів-новотворів, автор граматики зауважує, що подавати читачеві свої терміни, як народні, було б порушенням основних принципів його граматики (там само). Визначальним критерієм у творенні граматичних термінів учений уважав їх

«просторічний характер», однак водночас мовознавець критикував деякі терміни, які були запропоновані в галицьких і буковинських гімназіях (там само).

Таким чином, можна стверджувати, що в процесі творення термінів на позначення частин мови А. Кримський був не до кінця послідовним (Ярошевич, 2005: 355).

Дослідниця української граматичної термінології Н.А. Москаленко вважає, що, відкидаючи вже прийняті на той час багатьма граматистами терміни *іменник*, *прикметник*, *прислівник*, *займенник*, *прийменник*, А. Кримський, на жаль, не зміг створити вдаліших, і в цьому виявилася «його обмеженість», адже деякі терміни «незручні для вживання», «неточні і вузькі» у значенні (Москаленко, 1959: 87–88). Такий самий закид щодо невдалих термінів для назв частин мови зробив ученому й інший видатний граматист початку ХХ ст. – І. Огієнко, оскільки вважав, що такі терміни не були оригінальними: деякі з них засвідчені раніше в граматиках інших авторів, одні з них запозичені з російсько-слов'янської термінології (наприклад, *глагол*, *наріччя*, *предлог*, *союз*), а інші є двозначними (Огієнко, 1908: 120). Невдалими термінами у зазначеній граматиці І. Огієнко, а пізніше й Н.А. Москаленко вважали такі: *містоіменник*, *наріччя*, *виклик*, *глагол*, *предлог* і *союз*. Водночас І. Огієнко визнавав високий науковий рівень граматики А. Кримського й зауважував, що він «зробив спробу витворити граматичну термінологію так, щоб термін відповідав тому розумінню, знаком якого вживається» (Огієнко, 1908: 119).

У граматиці А. Кримського також засвідчено терміни на позначення граєм категорії роду (чотириграмемний склад, як і в сучасній українській мові): *чоловічий рід*, *жіночий рід*, *середній рід* і *спільний рід*. Однак певна термінологічна непорядкованість виявлялася у наявності фонетико-графічних і лексичних варіантів цих термінів, наприклад, замість *чоловічий рід* уживано термін *мужеський родъ*, а замість *жіночий рід* – *женський (женьській) родъ*. До початку 20-х років уже став загальноживаним термін *середній рід* та набув значного поширення термін *спільний рід* (Кримський, 1907: 45).

У процесі творення термінів на позначення граєм числа А. Кримський, як й інші граматисти початку ХХ ст. (В. Коцовський і О. Огоновський, П. Залозний, Г. Шерстюк), не обмежувався використанням лише одного якогось терміна, а найчастіше паралельно пропонував варіанти його найменування, надаючи перевагу двослівним термінам, деякі терміни супроводжував ремаркою «по-сербськи»: *число одичне (єдичне)* (по-сербськи – *одина*), *число многе (множне, множинне)* (по-сербськи – *множина*), *число двійне (подвійне) і двійня* (Кримський, 1907: 33–34). Свого ставлення щодо запровадження цих термінів учений не висловлював.

Розглядаючи словозміну іменників, прикметників, числівників та займенників, А. Кримський пропонує замість запозиченого терміна *склоненіє* запровадити український відповідник – *відмінювання*. Цей термін збагатив термінологічну базу сучасної української мови.

Формування сучасної системи термінів на позначення відмінків в українській морфології пов'язують з ім'ям А. Кримського. Передусім це стосується введення до наукового обігу семикомпонентної системи відмінків, яка в його граматиці представлена була вперше (Москаленко, 1959: 107; Вихованець, 2000: 68). Категорично заперечував А. Кримський запроваджені в галицьких

і буковинських граматиках терміни – назви відмінків за числами. З цього приводу вчений писав: «Навряд чи хто здогадається, що кличний відмінок – це п'ятий, а орудний – шостий і т.п.» (Кримський, 1907: 2). Назви відмінків із зазначенням їхнього місця у парадигмі в повному обсязі представлено в «Українській граматиці для учнів вищих класів гімназій і семінарій Придніпров'я» А. Кримського: *відмінок називний (перший); родовий, або частковий, вихідний (другий); давальний (третій), знахідний (четвертий), кличний (п'ятий), орудний (шостий) і місцевий (сьомий)* (Кримський, 1907: 36). Не зовсім вдалим учений вважав термін *родовий відмінок*, тому пропонував навіть замінити термінами *вихідний, або частковий*, однак потім від цих назв відмовився, залишивши першу назву.

Н.А. Москаленко зазначає, що на початку ХХ ст. терміни на позначення відмінків «лише почали вироблюватися в українській граматиці, однак уже з'явилися перші спроби відмовитися від числових назв у відмінках» (Москаленко, 1959: 107). Найбільш поширеними, хоча й із деякими відмінностями, дослідниця вважала терміни для назв відмінків саме з граматики А. Кримського (Москаленко, 1959: 108). Відмінності ці стосувалися порядку їхнього закріплення в сучасній семікомпонентній відмінковій системі, адже в ній кличний відмінок є останнім, а не п'ятим, як це подано в граматиці А. Кримського. До того ж упродовж тривалого часу (починаючи з 1929 р.) термін *кличний відмінок* був замінений на *кличну форму*. Наприклад, в академічному курсі «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (1969 р.) зафіксовано саме останню назву терміна. Інший академічний курс «Історія української мови. Морфологія» (1978 р.) відновив термін *кличний відмінок*.

До сучасної наукової термінології без змін увійшли терміни на позначення відмінків, які запровадив А. Кримський у своїй граматиці, що є чи не найвагомішим досягненням ученого в галузі термінотворення. Однак значна частина морфологічних термінів так і не знайшла відбиття в граматиці.

Започаткувавши наукове вивчення граматичного ладу мови, учений порушив найважливішу проблему термінотворення початку ХХ ст. – співвідношення запозичених і питомих українських термінів. А. Кримський наполягав на тому, щоб українська словотвірна модель термінів обов'язково відповідала б законам фонетичної та морфологічної будови мови. З плином часу на зміну закріпленим традицією вживання церковнослов'янським термінам поступово приходили нові, інколи не завжди вдаль, але які відбивали особливості українського живого мовлення та які було утворено з опорою на дериваційну базу української мови. Розпочавши своє становлення з наслідування термінів, які були в інших мовах, граматична термінологія початку ХХ ст., за висловлюванням А. Кримського, «поступово еволюціонувала на народних засадах». І. Огієнко з цього приводу писав, що українська термінологія «довго складалася, довго витворювалася... і йшла навпомацки, поки не натрапила певний шлях – шлях народности» (Огієнко, 1908: 124–125).

Отже, творчо опрацьовуючи науковий доробок українських граматистів попереднього періоду, А. Кримський прагнув виробити власні критерії творення термінів, які б не суперечили змісту й українській формі тих понять, які потребували наукового визначення. На прикладі дослідження системи морфологічних термінів в «Українській граматиці для учнів вищих класів гімназій і

семінарії Придніпров'я» А. Кримського стає помітним і той факт, що автор дотримувався різних принципів творення термінів, а це певною мірою перешкоджало їхньому усталенню в морфологійній термінопідсистемі. Та все ж визначальною була тенденція до створення власної національної термінології на живомовній народній основі. Так до складу сучасної морфологійної термінології увійшли терміни для назв граматичних категорій роду, числа, став нормативним термін *відмінювання*. Надбанням сучасної системи граматичних термінів є назви відмінків, які запропонував А. Кримський у своїй граматиці. Деякі терміни на позначення частин мови (*числівник, дієслово*) також стали загальноприйнятими в сучасній морфологійній термінопідсистемі. Граматика А. Кримського мала великий вплив на формування граматичної думки в Україні, сприяла збагаченню граматичної теорії за рахунок уведення до наукового обігу нових терміноодиниць та відкривала нові горизонти досліджень лінгвістичного матеріалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький, А.О. (2004). Мовознавство у школі. *Урок української*, 4, 41–42.
2. Вихованець, І.Р. (2007). Граматика. У Русанівський, В.М. & Тараненко, О.О (Ред.) [та ін.] (2007). *Українська мова. Енциклопедія* (третє вид.). (с. 114–116). Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана.
3. Вихованець, І. (2000). Хто їх відмінками нарік? *Українська мова*, 1, 68.
4. Казимиrowa, І.А. (2016). Українська лінгвістична термінологія в працях А.Ю. Кримського: традиції і новаторство. *Українська мова*, 1, 3–12.
5. Крымскій, А. (1907). *Украинская грамматика для учениковъ высшихъ классовъ гимназій и семинарій Приднѣпровья* (Т. II). Москва, Тип. Вяч. Ал. Гатцук.
6. Матвіяс, І. (1998). *Варіанти української літературної мови*. Київ.
7. Москаленко, Н.А. (1959). *Нарис історії української граматичної термінології*. Київ.
8. Огієнко, І. (1908). Історичний словник української граматичної термінології. *Записки Українського Наукового Товариства у Києві*, Кн. I, 94–129.
9. Огієнко, І. (1918). Українська граматична термінологія. У Огієнко, І. (1918). *Краткій курсъ украинского языка* (с. 211–221).
10. Панько, Т.І., Кочан, І.М. & Мацюк, Г.П. (1994). *Українське термінознавство*. Львів.
11. Русанівський, В.М. (1974). Питання історичної граматики в працях А.Ю. Кримського. У Білодід, І.К. (Ред.) та ін (1974). *А.Ю. Кримський – україніст і орієнталіст* (с. 40–49). Київ: Наукова думка.
12. Симоненко, Л. О. (2013). Українознавчі й термінознавчі студії академіка А. Ю. Кримського. *Термінологічний вісник*, 2(1), 72–84.
13. Смаль-Стоцький, С. & Гартнер, Ф. (1914). *Грамматика руської мови*. Відень: Книгарня тов-ва ім. Шевченка.
14. Шевельов, Ю. (2002). *Портрети українських мовознавців*. Київ: «КМ Академія».
15. Ярошевич, І.А. (2005). Наукові підходи до формування морфологічної термінології (на матеріалі українських граматики початку ХХ ст.). *Українська термінологія і сучасність. Збірник наукових праць*, VI, 352–356.
16. Ярошевич, І.А. (2010). *Українська морфологічна термінологія ХХ – початку ХХІ ст.* Київ: КНЕУ.

Iryna Yaroshevych

TERMS FOR THE DESIGNATION OF MORPHOLOGICAL CONCEPTS IN A. KRYMSKYI'S
"UKRAINIAN GRAMMAR"

The article focuses on one of the aspects of A. Krymskyi's linguistic activity – development and implementation of morphological terms into scientific circulation as an integral part of Ukrainian grammatical terminology. The work of the scientist "Ukrainian grammar for students of higher classes of gymnasiums and seminaries of the Dnieper Region" (1907–1908) played an important role on normalization of Ukrainian morphological terminology. In the respective research, the stages of development of terms for parts of speech and grammatical categories on a vernacular basis, the processes of their competition on the way to normative consolidation in modern Ukrainian morphological terminology are traced. A. Krymskyi initiated the scientific research of the grammatical system of the language, raised the most important problem of term formation by Ukrainian grammarians – the ratio of borrowed and native Ukrainian terms. The grammar material offers terms for the grammatic designation of gender category (a four-grammatic composition, as in the modern Ukrainian language): masculine gender, feminine gender, neuter gender, and common gender. A linguist developed a seven-component system of cases – nominative, genitive, dative, accusative, vocative, instrumental and locative, which have entered modern scientific terminology unchanged. Some terms for parts of speech (numeral, verb) have also become generally accepted in the modern morphological term subsystem. The terminological material of the grammar testified to the distinct tendency of its author to create his own national terminology on a folk basis. Grammar had a great influence on the formation of grammatical thought in Ukraine, contributed to the enrichment of grammatical theory due to the introduction of new term units into scientific circulation.

Keywords: term, term system, grammatical terminology, morphological terms, parts of speech, grammatical categories, categories of gender, numbers, case; declension.

REFERENCES

1. Biletskyi, A.O. (2004). Movoznavstvo u shkoli [Language studies at school]. *Urok ukrainskoi*, 4, 41–42 (in Ukr.).
2. Vykhoanets, I. (2007). Hramatyka [Grammar]. In Rusanivskiy, V.M. & Taranenko, O.O. (Eds.) [et al] *Ukrainska mova. Entsyklopediia [Ukrainian language. Encyclopaedia]* (3d ed.) (pp. 114–116). Kyiv: Ukrainska entsyklopediia im. M.P. Bazhana.
3. Vykhoanets, I. (2000). Khto yikh vidminkamy narik? [Who called them cases?]. *Ukrainska mova*, 1, 68 (in Ukr.).
4. Kazymyrova, I.A. (2016) Ukrainska linhvistychna terminolohiia v pratsiakh A.Yu. Krymskoho: tradytsii i novatorstvo [Ukrainian linguistic terminology of A.Yu. Krymskyi: tradition and innovation]. *Ukrainska mova*, 1, 3–12 (in Ukr.).
5. Krymskij, A. (1907). *Ukrainskaja grammatika dlja uchenikov vysshih klassov gimnazij i seminarij Pridnєprov'ja [Ukrainian grammar for students of high classes in the Dnieper region gymnasiums and seminaries]*. (Vol. II). Moskva, Tip. Vjach. Al. Gatcuk (in Russian).
6. Matviias, I. (1998). *Varianty ukrainskoi literaturnoi movy [Variants of the Ukrainian literary language]*. Kyiv.
7. Moskalenko, N.A. (1959). *Narys istorii ukrainskoi hramatychnoi terminolohii [Essay on the history of Ukrainian grammatical terminology]*. Kyiv.
8. Ohienko, I. (1908). *Istorychnyi slovnyk ukrainskoi hramatychnoi terminolohii [Historical dictionary of Ukrainian grammatical terminology]*. *Zapysky Ukrainskoho Naukovoho Tovarystva u Kyievi*, Kn. I, 94–129.

9. Ohienko, I. (1918). Ukrainska hramatychna terminolohiia [Ukrainian grammatical terminology]. In Ohienko, I. (1918). *Kratkii kursъ ukraïnskoho yazika* [Short course in Ukrainian] (pp. 211–221).
10. Panko, T.I., Kochan, I.M. & Matsiuk, H.P.(1994). *Ukrainske terminoznavstvo* [Ukrainian terminology]. Lviv.
11. Rusanivskyi, V.M. (1974). Pytannia istorychnoi hramatyky v pratsiakh A. Yu. Krymskoho [Issues of historical grammar in the works of A. Yu. Krymskyi]. In Bilodid, I.K. (Ed.) [et al] (1974). *A. Yu. Krymskyi – ukrainist i orientalist* [A. Yu. Krymskyi is a Ukrainianist and Orientalist] (pp. 40–49). Kyiv: Naukova dumka.
12. Symonenko, L.O. (2013). Ukrainoznavchi y terminoznavchi studii akademika A. Yu. Krymskoho [Ukrainian and terminology studies of academician A. Y. Krymskyi]. *Terminolohichni visnyk*, 2(1), 72–84.
13. Smal-Stotskyi, S. & Gartner, F. (1914). *Hramatyka ruskoï movy* [Grammar of the Ruthenian language]. Viden.
14. Shevelov, Yu. (2002). *Portrety ukraïnskykh movoznavtsiv* [Portraits of the Ukrainian linguists]. Kyiv: “KM Academy”.
15. Yaroshevych, I.A.(2005). Naukovi pidkhody do formuvannia morfolohichnoi terminolohii (na materialy ukraïnskykh hramatyk pochatku XX st.) [Scientific approaches to the formation of morphological terminology (on the material of Ukrainian grammars of the beginning of the 20th century)]. *Ukrainska terminolohiia i suchasnist. Zbirnyk naukovykh prats*, VI, 352–356.
16. Yaroshevych, I.A. (2010). *Ukrainska morfolohichna terminolohiia XX – pochatku XXI st.* [Ukrainian morphological terminology of the XX – early XXI centuries]. Kyiv: KNEU.